

Al búnquer del mal

Al final del seu mandat,
Adolf Hitler
vivía sota terra,
protegit per parets
de metres de gruix.
Els soldats
hi celebraven orgies,
els Goebbels hi
van matar els seus fills,
el Führer s'hi va casar
i després s'hi va suïcidar.
Ara, la pel·lícula
de Bernd Eichinger
'Der Untergang'
dóna un rostre real
a aquest drama absurd.

Joachim Hentschel, de 38 anys, era mestre electricista. Mentre era al búnquer del Führer a Berlín, esperant l'arribada de l'Exèrcit Roig, rumiava sobre si havia d'haver après una feina manual. El tractarien millor els representants de la revolució proletària quan sabessin que formava part de la classe treballadora?

D'altra banda, Hentschel era l'últim a ocupar el panteó de formigó de Hitler, i el perill que els enemics descarreguessin la seva fúria contra ell era molt gran. Les despulles del Führer i de la seva esposa, Eva, eren enterrades al jardí de l'antiga cancelleria del Reich, on les havien tret persones del seu entorn.

Hentschel només s'hi havia quedat per a vigilar el generador de gasoil que s'encarregava de subministrar l'aigua a l'hospital militar, que era a prop. El cap tècnic de la cancelleria no volia deixar els ferits a l'estacada.

Era el 2 de maig de 1945. Poc després de les nou va sentir unes veus que parlaven rus. Després va veure arribar els conqueridors: una dotzena de joves, eixerides i rialleres metgesses soviètiques. L'operari de Hitler va aixecar els braços de seguida. Però les soldades només volien saber una cosa: "On és la roba?"

El berlinès les va conduir al vestidor d'Eva Hitler, nascuda Braun. Les dones es van endur com a botí sostenidors negres i van marxar entre "xiscles d'alegria, com els indis dels *westerns*", va dir Hentschel. Poc després, els oficials soviètics van fer presoner l'alemany.

Així acabava la Segona Guerra Mundial a Berlín, després de 2.071 dies. El Govern encara nomenat pel dictador, esta-

bleit a la ciutat de Flensburg, va ajornar la signatura de la capitulació definitiva al 8 de maig perquè molts soldats alemanys tinguessin la possibilitat de rendir-se a les tropes angloamericanes i evitar ser presoners de guerra dels soviètics.

Des de feia temps es veia que l'Alemanya nazi no podia guanyar la guerra, però Hitler rebutjava la capitulació: "Lluitaré mentre encara em quedi un soldat. Si l'últim soldat m'abandona, em suïcidaré." Normalment, els grans imperis tenen fins sagnants, però l'espiral de destrucció en què es va enfonsar el nacionalsocialisme és única. "En la caiguda d'un imperi", explica l'expert en Hitler Joachim Fest "mai no s'havia acabat amb tantes vides humanes, no s'havien destruït tantes ciutats ni havien quedat desertes tantes regions".

Els centres de ciutats com Dresden, Chemnitz o Potsdam, destruïts pels bombardeigs dels aliats, van ser les víctimes d'una resistència inútil. Als últims mesos va morir una mitjana diària de 10.000 soldats alemanys. L'Exèrcit Roig va pagar la conquesta de l'Alemanya de l'Est amb una xifra aproximada de 800.000 morts. Quan l'escriptor soviètic Konstantin Simonov passava per aquell lloc prop de Berlín en què els soldats soviètics acabaven d'aniquilar el 9è exèrcit de Hitler, davant seu s'acumulava "quellcom d'increïble —cotxes, camions, tancs, carros de combat, ambulàncies, vehicles de tot tipus...—. No els havien arrossegat fins a aquell lloc, sinó que estaven literalment assegurats amb falques, col·locats l'un al damunt de l'altre, boca amunt, entre els arbres. En aquest cúmul de metall i fusta, una terrible massa de

cossos humans mutilats. I aquesta imatge es perllongava al llarg del viarany, fins al llunyà infinit”.

Hitler mai no va veure res així. Mentre els tancs i els bombarders aliats causaven una devastació similar a la que la Wehrmacht havia estès per tota Europa, el dictador va tancar-se en un búnquer les parets exteriors del qual tenien un gruix de gairebé quatre metres. Era un enorme “taüt de formigó” de 250 metres quadrats, recorda el telefonista Rochus Misch [vegeu entrevista pàgins 30-31], que va servir en una de les aproximadament 20 habitacions, gairebé a vuit metres sota el jardí de l'antiga cancelleria de la Wilhelmstraße.

Hitler va passar dos mesos en el seu refugi antiaeri, envoltat de fidels i fanàtics, d'intrigants i de traïdors. Cap altra etapa de la vida del genocida desperta tanta fascinació morbosa com el seu capítol final sota terra. Aquí és on es queixava que el poble alemany no havia demostrat la seva dignitat. I al costat, als soterranis de la nova cancelleria del Reich, centenars de ferits i moribunds cridaven sense que els sentissin.

Durant dècades, els llibres sobre aquest estrany final han tingut centenars de milers de compradors. Quan la secretària de Hitler, Traudl Junge, va publicar les seves memòries fa més de dos anys i poc després el periodista Fest va presentar un esbós històric sobre els últims dies del Tercer Reich, totes dues obres es van mantenir durant mesos a les llistes de més venuts. Un d'aquests lectors era el productor cinematogràfic de Munic Bernd Eichinger, que ja havia obtingut un gran èxit amb *El nom de la rosa* o *La casa dels esperits*. Per al fill d'un soldat del front de l'est, les lectures de tots dos llibres li van donar “la clau dramaturgica” d'un material al qual s'hi havia dedicat durant anys.

Al cinema, per fi. Amb només 14 milions d'euros, Eichinger es va posar mans a l'obra. El resultat es pot veure als cinemes germànics a partir del 16 de setembre. Però ja ara es pot assegurar que *Der Untergang* causarà furor. Amb els mitjans d'un llargmetratge (algunes escenes s'han imaginat, els diàlegs s'han inventat), Eichinger ha aconseguit el que

ningú havia pogut fer: donar un rostre real al drama absurd del taüt de formigó.

Per a les generacions posteriors és gairebé incompreensible com aquell Führer cridaner i afectat que es pot veure als noticiaris aconseguís captivar tanta gent. L'actor que l'interpreta, Bruno Ganz, tampoc no ha volgut donar-ne pistes. “És realment Hitler, quan el veiem se'n gela la sang”, així és com Fest, que ha assessorat Eichinger, valora la feina de Ganz, de 63 anys. I quan el baró Bernd Freytag von Loringhoven, oficial adjunt del cap de l'estat major Hans Krebs i visitant habitual del búnquer del Führer, va veure les instal·lacions en què es mouen els protagonistes del film d'Eichinger, va quedar “sorrès per l'exactitud de la reproducció”.

El productor i el seu director, Oliver Hirschbiegel, expliquen la història de la fi del Tercer Reich des del punt de vista de la secretària Junge, que va entrar a l'entorn de Hitler l'any 1942. Alexandra Maria Lara, àlies Junge, observa atentament el que succeeix al seu voltant i acaba sucumbint al bàndol del dictador. No vol morir, tot i que el seu compromís és tan gran que a finals d'abril de 1945 refusa abandonar el búnquer.

Els últims dies del genocida van ser objecte d'una forta polèmica als anys de la postguerra, en què es discutia si es podien mostrar. El primer intent, dirigit per G. W. Pabst deu anys després del final de la guerra (*Der letzte Akt*) es va estrenar a l'Alemanya Occidental. Pel·lícules posteriors, amb Alec Guinness (1972) i Anthony Hopkins (1980) en el paper principal, diverteixen amb una comicitat involuntària. Eichinger i Hirschbiegel han escapat del perill de parodiar el que va passar sota terra contraposant constantment els brutals esdeveniments bèl·lics a Berlín. Potser Hitler vivia en un singular món fictici, però la mort sobre la superfície era real.

Immediatament després de la fi de la guerra, una multitud de soldats aliats, periodistes i polítics peregrinen als refugis del sector soviètic de Berlín. El primer ministre britànic, Winston Churchill, qui havia passat una bona part de la guerra en un búnquer, va explicar com Hitler va acabar amb la seva vida. El 1947 els soviètics van començar a tro-

bar excessiu aquell turisme morbós, i van volar part de les habitacions i tapiar les entrades. El 1998, el règim d'Alemanya de l'Est va eliminar gairebé totes les restes que quedaven. Tot i això, els guies turístics duïen els seus grups a la cantonada dels carrers Gertrud Kolmar i In den Ministertgärten, on hi havia el búnquer.

Cap a finals de febrer, Hitler s'hi va traslladar, després que un bombardeig hagués destruït les seves habitacions a l'antiga cancelleria. La volta formava part d'un laberint sota el barri del Govern de Berlín, les restes del qual encara descansen sota terra (www.berliner-unterwelten.de). Una escala molt costeruda condueix al refugi antiaeri que es troba sota l'antiga cancelleria (el que s'anomena prebúnquer), a 2,80 metres sota terra. Portes d'acer a prova de gas aïllen la zona. L'olor de gasoil del generador es barreja amb una humitat angoixant. Els impactes d'artilleria, que colpegen permanentment, fan que surti una fina pols de les parets.

A pocs metres, a l'esquerra de l'estret passadís, es troben les habitacions de Hitler. Les bombetes desprenen una llum freda sobre les parets de formigó sense enlluïr. Només una catifa vermella, algunes pintures valuoses i unes butaques cares indiquen, enmig d'aquella tristesa, que s'hi allotjava Hitler. El seu despatx, aproximadament de tres per tres metres, era tan petit que sempre s'havia de córrer un dels tres seients si algú volia moure's per la sala.

Des d'aquí el dictador volia dirigir la batalla final, sense tenir en consideració la gent que abans havia aclamat l'austriac: “Sóc totalment fred quan el poble no està preparat per a encarregar-se de la seva supervivència. Aleshores ha de desaparèixer!”. Volia destruir-ho tot si la guerra ho exigia: ponts, dipòsits d'aigua potable, centrals telefòniques, centrals de gas. L'artilleria necessitava fer pràctiques de tir? Doncs es volaven blocs d'habitatges. Faltaven reclutes? Hitler enviava a la guerra nois de 16 anys sense cap formació.

Aquesta brutalitat de Hitler ha generat diverses interpretacions. La destrucció d'Alemanya era el seu “objectiu final”, com suposa Sebastian Haffner? Gaudia

Aquestes dues fotografies demostren la semblança aconseguida per l'actor alemany Bruno Ganz del personatge que interpreta, Adolf Hitler. A l'esquerra, el dictador; a la dreta, l'actor. *Der Untergang* ha estat molt lloat pels que ja l'han vist, i asseguren que farà parlar.

EL TEMPS / CONSTANTIN FILMS

amb el patiment dels civils a la superfície, com afirma Fest? O el Führer només s'havia limitat a assumir la destrucció del país, com diu el seu biògraf Ian Kershaw [vegeu entrevista pàgines 27-29]?

El productor Eichinger subscriu aquesta tesi de Fest, tot i que a la pel·lícula no es percep aquesta satisfacció de Hitler. Ganz, àlies Hitler, només transmet una freda manca de compassió.

El 9 de març de 1945 es va donar l'ordre de defensar Berlín fins a les últimes conseqüències. En aquell moment, l'Exèrcit Roig ja era al riu Oder, a 70 quilòmetres de la capital del Reich. Molt aviat, la conca del Ruhr cauria a mans dels americans, que avançaven ràpidament cap a l'Elba. Encara havien de passar quatre setmanes perquè s'arribés a l'ensorrament de l'economia alemanya i a la fi de la guerra.

Uns exhaustius controls de seguretat servien perquè ningú tingués la bogeria d'acabar les coses abans d'hora amb un atemptat. Els oficials, com el major Freytag, que anava diàriament al búnquer, eren escorcollats. "Per què no mates el porc d'una vegada?", li va preguntar un company a començaments de 1945. "Ni tan sols hauria pogut passar una navalla d'amagat al búnquer", diu avui Freytag.

El major és un dels últims testimonis de la vida al búnquer. El Führer, segons diu, era físicament "un cadàver ambulat". Tremolant i arrossegant una cama, caminava pesadament pels passadissos. Amagava la seva mà esquerra tremolosa darrera l'esquena, probablement perquè tenia Parkinson.

Aquest personatge acabat ja no despertava cap mena d'admiració en la majoria dels alemanys. L'historiador britànic Alan Taylor qualifica el motiu que els impulsava a seguir lluitant com un "gran misteri". El motiu era la por que els vencedors podien fer-los pagar amb la mateixa moneda? O els envaïa el terror amb què els nacionalsocialistes havien convençut tothom que volia escapar d'aquella bogeria? Milers de persones van ser víctimes dels consells de guerra ambulants que se celebraven darrera el front o als carrers de les grans ciutats.

Hitler s'aferrissava a l'esperança que l'aliança antinatural entre el dèspota del Kremlin Ióssif Stalin i les democràcies angloamericanes es desintegraria. Havia de respondre amb un fort cop al "colós proletari bolxevic" perquè les potències occidentals s'adonessin que només ell podia parar els peus a Stalin ("l'únic home que ho pot fer sóc jo"). El tirà s'ho

creia de veritat o només es tractava de la fi de les seua representació, com opina l'historiador de Potsdam Rolf-Dieter Müller?

En aquells dies, el ministre de Propaganda, Joseph Goebbels, llegia al seu amo una biografia del rei Frederic II de Prússia. Durant la Guerra dels Set Anys (1756-1763), el monarca va pensar a posar fi a la seva vida en una situació sense sortida. Però la tsarina Elisabet va morir sorprenentment i el seu successor va signar la pau. Les llàgrimes queien per les galtes inflades del Führer durant l'hora de la lectura, i quan el president dels Estats Units, Franklin D. Roosevelt, va morir el 12 d'abril, Hitler va celebrar aquest suposat nou miracle. "Aquí, llegiu-ho!", cridava mentre bellugava el full amb la informació al seu davant. "Aquí tenim el gran miracle que sempre havia previst. Qui té raó ara? La guerra no està perduda."

Però l'eufòria que es respirava al búnquer va durar molt poc. El 16 d'abril, a les tres del matí, l'Exèrcit Roig iniciava la seva ofensiva final. Quatre dies més tard, coincidint amb el 56è aniversari de Hitler, els tancs soviètics van arribar a Bernau i a Jüterbog, al nord i al sud de la capital alemanya, respectivament.

Més paral·lelismes extraordinaris. La parella Hitler-Braun està molt ben caracteritzada, però, en canvi, alguna de les escasses celebracions que va acollir el búnquer potser han estat una mica exagerades al film.

Eva Braun, que fins aleshores havia estat separada de Hitler, s'havia mudat pocs dies abans al búnquer. Aviat escrivia a una amiga: "Ja sentim com tronen els canons del front. Com pot imaginar, dormim terriblement poc. Però sóc tan feliç, sobretot perquè ara sóc prop seu."

Fidelíssima Braun. El dictador havia conegut aquella rossa, 22 anys més jove que ell, al taller del seu fotògraf, on ella era al damunt d'una escala i duïa una fal·dilla curta. Hitler amagava la relació amb l'alegre muniquesa, que fumava d'amagat i el renyava quan es tacava el seu uniforme gris ("Mira com t'has embrutat! Ja no pots posar-te aquesta jaqueta!").

Braun tractava l'actitud paternal de Hitler amb una barreja de veneració i estranyesa. La manera en què Julianne Köhler porta a la pantalla aquesta dona singular és un dels plats forts de la pel·lícula d'Eichinger.

Per celebrar l'aniversari del seu estimat es va posar un vestit de brocat platejat blavós. El dictador no va prestar cap atenció a aquell vestit. Rebia les felicitacions del seu entorn amb una fluixa encaixada i una mirada inexpressiva. Potser aquell dia va ser l'última vegada que Hitler va abandonar el búnquer i va anar al jardí de la cancelleria, on formava una cansada multitud que el felicitava, composta de soldats esgotats, entre els quals es trobaven alguns membres de les Joventuts Hitlerianes.

Tot i la ofensiva soviètica, el dèspota volia quedar-se a la capital com fos i no marxar a Berchtesgaden, al sud d'Alemanya, encara sense ocupar. Creia que només a Berlín podia disposar de prou autoritat per continuar la guerra i guanyar temps fins que nord-americans i soviètics s'enfrontessin: "Sóc el Führer (guia) mentre realment pugui guiar. No puc guiar siestic assegut a algun lloc damunt una muntanya."

El cap de les SS, Heinrich Himmler, el ministre d'Afers Exteriors, Joachim von Ribbentrop, i el cap de la marina, Karl Dönitz, l'assetjaven en va: "Aviat hauran envoltat la ciutat! Encara hi ha temps de comandar els exèrcits del sud si es trasllada a Berchtesgaden." En secret, els paladins estaven molt contents que Hitler els hagués anomenat representants de l'Alemanya del Nord i del Sud, on havien de continuar amb la lluita si el Reich acabava dividit. Ara ja tenien una

Hitler creia que només a Berlín podia disposar de prou autoritat per continuar la guerra

excusa per a abandonar Berlín el més ràpid possible.

Aquella nit regnava al búnquer aquella barreja entre esperit de supervivència i desesperació que envaeix les persones davant una catàstrofe imminent. Després que Hitler hi hagués tornat, Eva Braun va córrer a la seva sala d'estar, al primer pis de l'antiga cancelleria destruïda, i va demanar als qui va trobar que l'acompanyessin. Va fer que pareessin la gran taula rodona. Hi havia xampany i la jove volia ballar. L'agulla del gramòfon recorria una vegada i altra l'únic disc que havien pogut trobar: *Roses vermelles et parlen de la felicitat*. A la pel·lícula d'Eichinger és una gran festa, però a la realitat devia ser un acte més aviat discret, ja que, passat el temps, molts testimonis no recorden aquella celebració.

L'endemà al matí, el centre de Berlín era per primera vegada sota el foc de l'artilleria. La batalla que es desenvolupava a les muralles de la capital del Reich era desigual: 465.000 membres de l'Exèrcit Roig amb 1.500 tancs contra aproximadament 90.000 soldats alemanys i homes de l'última lleva amb menys de 100 tancs. Malgrat tot, abans de la victòria final van morir 80.000 soviètics.

Els tiradors de la secció armada de les SS eliminaven soldats soviètics dels seus punts de mira, membres de les Joventuts Hitlerianes disparaven amb llançagranades des de les finestres dels so-

terranis. Igual que l'epopeia d'Steven Spielberg *Salvar el soldat Ryan* va ensenyar els qui van néixer després la matança del desembarcament aliat a Normandia, la pel·lícula d'Eichinger presenta als qui no hi eren el terror de la batalla entre les cases de Berlín. Degut a les seves pèrdues, els soviètics van canviar de tàctica i van destruir amb obusos qualsevol edifici que pogués servir d'amagatall. L'Exèrcit Roig perseguia els soldats de Hitler pels soterranis amb llançafomes.

Cap a la derrota final. L'artilleria russa va despertar Hitler el 21 d'abril dues hores abans del que era habitual. Visiblement trasbalsat, el dictador va arribar al vestíbul: "Què passa? D'on ve aquest tiroteig?". Quan es va assabentar que es tractava d'impactes de granada va empal·lidir: "Els russos ja són tan a prop?". Contínuament ordenava que el possessin en contacte amb Karl Koller, cap de l'estat major de la Luftwaffe, com ell va declarar més tard, i una d'aquestes trucades pot veure's a la pel·lícula. Hitler estava fora de sí ("La Luftwaffe és innecessària"), amenaçava ("S'hauria de penjar tota la direcció de la Luftwaffe") i exigia la guerra total: "Tot comandant que reprimeixi les seves forces ha perdut la vida en les properes cinc hores." Una tropa heterogènia dirigida pel general de les SS Felix Steiner havia d'iniciar un contraatac al nord-est de Berlín, i Hitler ja proclamava que "els russos patiran la derrota més gran de la seva història". Però l'atac de Steiner no es va produir i Hitler va reconèixer per primera vegada que es trobava davant la derrota total.

El 22 d'abril de 1945, Hitler va fer fora els càrrecs inferiors de la reunió diària, va llençar els llapis de colors que sempre duia a la taula dels mapes i va començar a cridar. Traïció, infàmia, incompetència... Les llàgrimes li queien per la cara i colpejava amb un puny l'altra mà oberta: "Hem perdut la guerra". Hitler va ordenar les seves secretàries i a Eva Braun: "Canvieu-vos de seguida. D'aquí a una hora sortirà un avió que us durà cap al sud."

Braun va ser la primera que va sortir de l'estat d'estupor, explica Junge, i va dir: "Però tu ja saps que jo em quedaré amb tu. No deixaré que em facin fora." Hitler

la va besar a la boca, un gest que fins aleshores no havia vist ningú.

Els alemanys han "d'agrair" al secretari del partit Martin Bormann i als generals presents, que ara animaven Hitler dient-li seriosament que no s'havia perdut tot, que el dictador no s'hagués tret la vida aquell mateix dia, la qual cosa hauria escurçat la guerra i evitat dues setmanes plenes de víctimes. Hitler va fer cas a Bormann.

El 26 d'abril, la pilot de proves i admiradora de Hitler Hanna Reitsch va arribar amb un avió Fieseler Storch a una part de l'eix est-oest que avui és el carrer del 17 de juny. A la part de davant de la petita màquina seia el seu xicot, Robert von Greim, general de la Luftwaffe, a qui Hitler havia ordenat anar a Berlín.

Lleugerament pel damunt de les copes dels arbres, Von Greim va anar al centre de Berlín sense que el descobrissin els caces soviètics, que dominaven totalment l'aire. Però un projectil va destrossar el terra de l'avió i va ferir Von Greim. Reitsch, que es va inclinar sobre el malferit, va aconseguir fer un aterratge d'emergència. "Encara hi ha fidelitat i valor al món", així va saludar Hitler l'oficial, que es trobava en un baiard, i el va nomenar nou cap de la Luftwaffe.

Von Greim va demanar permís al Führer per quedar-se al búnquer. L'hi va concedir i va donar-li, així com a la gràcil Reitsch, dues ampolletes de verí: "No voldria que cap de nosaltres caigués viu a les mans dels russos o que trobessin els nostres cadàvers. Cadascú ha de procurar que no quedi res reconeixible dels nostres cadàvers."

L'estat d'ànim a les instal·lacions del búnquer anava decaient lentament. "La gent ja no tenia res a fer. Només quedava

**L'historiador
Lakowski calcula
que uns 100.000
alemanys es van
treure la vida la
primavera de 1945**

una qüestió que els preocupava", explica Freytag: "Com em mataré? Em prenc una càpsula de cianur potàssic o agafo una pistola i em disparo a la temple o la boca?".

L'historiador berlinès Richard Lakowski calcula que uns 100.000 alemanys van posar fi a la seva vida voluntàriament la primavera de 1945, un cas històric, possiblement irreplicable. Els nazis no han continuat a la història mundial. Els oficials del búnquer buscaven números de telèfon dels carrers envaïts i preguntaven: "Perdoni, senyora, els russos ja han estat a casa seva?". El major Freytag preparava els mapes de la zona, a falta de millor informació, amb comunicats de l'agència Reuters. Així sabia on es trobaven els americans en aquells moments.

Al soterrani de la central del Govern hi havia vins i licors de gran qualitat. Van començar a beure contra la por. A les dues del matí, el general Wilhelm Burgdorf va abandonar tota precaució i va escridassar el seu company de festa, el poderós Bormann: "Centenars de milers dels nostres joves oficials han mort. I per què? Han mort per vosaltres, per la vostra fam de poder." Krebs va intentar frenar-lo inútilment. Burgdorf continuava: "Deixa'm, Hans, cal dir-ho tot d'una vegada." Bormann va replicar en un to untuós: "Però, benvolgut, no cal que ara t'ho prenguis com res personal. Salut!".

L'endemà al matí, els tres borratxos roncaven davant les habitacions de Hitler. Joseph Goebbels va passar-hi amb dificultats, ja que amb el peu deforme li costava passar entremig de les cames estirades. A *Der Untergang*, Eva Braun, la secretària Junge i altres funcionaris de Hitler també participen en el banquet i s'omet l'enfrontament entre Bormann i Burgdorf.

L'actor Hitler mostrava un gran menyspreu per la mort davant els residents del búnquer. Però quan el major Freytag i dos oficials van informar-lo d'un intent de fugida, el dictador va passar mitja hora parlant sobre si seria millor travessar el bosc Grunewald o anar amb un vaixell elèctric pel riu Havel, tots dos a l'oest de Berlín. Segons Freytag, el dictador semblava "envejós" del dos joves que havien triat la vida.

El mateix Hitler que havia dit tranquil·lament que calia "deixar-se de ximpleries", s'aferrava ara a qualsevol esperança. Després que el general Walther Wenck hagués guanyat terreny prop de Potsdam, Hitler va imaginar de seguida un trencament del setge a la capital: "Serà con un foc que s'escampa per tot Berlín quan es digui que un exèrcit alemany ha forçat una entrada per l'oest." Els qui encara romanien a les voltes creien de bon grat aquells rumors.

La pilot Reitsch sentia a l'habitació contigua el ministre de Propaganda Goebbels mentre anava coixejant d'un cantó a l'altre, parlant sol com si fos un actor de teatre que estigués assajant. Li arribaven frases com "ser fidel al Führer".

Amb un mapa de la ciutat, moll per la suor de les seves mans, Hitler caminava pels passadissos i maquinava plans per a unitats que ja no estaven en condicions. Per a l'antic grum Armin Lehmann, que havia conegut el Führer al búnquer, el dictador li semblava "un somnàmbul".

L'únic raig d'esperança per a molts dels residents eren els fills de Goebbels, que vivien al prebúnquer i jugaven alegrement pels passadissos del taüt de formigó de "l'oncle Hitler". Freytag recorda com arribaven amb la seva mare, la fanàtica nacionalsocialista Magda: "Al davant, una senyora de mitjana edat molt elegantment vestida i d'aspecte distingit, i darrere, com tubs d'orgue, els sis fills."

Límit: 48 hores. A primera hora del matí del 28 d'abril Hitler calculava que li quedaven 48 hores. Cada vegada més furios, exigia a la Wehrmacht el salvament de Berlín. No va passar res. Hitler exclamava que l'havien traït. El dia abans havia trobat a faltar el cap de companyia de les SS, Hermann Fegelein, el representant de Himmler al búnquer. El servei de seguretat del Reich va anar a buscar el criminal de guerra múltiple, oportunista ("no tinc la intenció de morir a Berlín") i cunyat d'Eva Braun, que estava totalment borratxo a la seva casa de la Bleibtreustraße, 4, i el van detenir.

Un comunicat de l'agència de notícies Reuters significava la sentència de mort de Fegelein. Mitjançant aquell comunicat s'havia sabut al búnquer que el cap de les SS, Himmler, havia ofert una capi-

tulació a les potències occidentals a la ciutat de Lübeck. "L'arquitecte de la solució final" (segons l'historiador nord-americà Richard Breitman) creia que així podria salvar la vida, i va quedar totalment atònit quan els aliats l'hi van rebutjar. Probablement res del que havia passat als últims mesos havia enfurismat tant Hitler com la traïció del líder de l'Ordre de la Calavera, la divisa de la qual era "el nostre honor és la lleialtat". La cara del dictador es deformava en una ganyota mentre bramava i cridava. Com que no podia agafar Himmler, va anar pel seu representant, Fegelein.

Segons una versió, al despatx de Fegelein a la nova cancelleria hi havia documents que el delataven com a còmplice de la iniciativa de Himmler. Altres persones van declarar després de la guerra que Fegelein havia de morir perquè "volia escapar-se". A la pel·lícula d'Eichinger, Hitler acusa tots dos de desertió i traïció. I Eva Braun, que secretament es moria pel cap de companyia, s'agenolla davant Hitler i, en un mar de llàgrimes, li demana clemència per al marit de la seva germana embarassada, una escena extreta de les memòries de Traudl Junge, tot i que segons el majordom de Hitler, Heinz Linge, aquesta escena no es va produir.

Els membres del servei de seguretat van matar Fegelein, probablement a la sortida al jardí de l'antiga cancelleria.

Ara el dictador ni es refiava del verí que Himmler li havia donat. Va donar una ampolla a un metge que va treure fora la gossa de Hitler, "Blondi", i li'n va administrar una dosi. Va funcionar.

Mentre Hitler pensava en el seu futur no havia volgut casar-se amb Eva Braun. A la seva vida només hi havia lloc per a Alemanya. Ara havia de recompensar la fidelitat de la companyia. Goebbels es va encarregar de trobar un funcionari del registre civil. En un carro de combat, com explica el qui és probablement el millor coneixedor dels fets del búnquer, Anton Joachimsthaler, va arribar el delegat de circumscripció Walter Wagner i va oficiar la cerimònia en una unitat de la Volkssturm prop del búnquer.

A la pel·lícula, Wagner, fent les funcions d'un funcionari del registre civil, pregunta amb veu tremolosa als nuvis si són d'origen ari pur. Sí, sí. Una escena

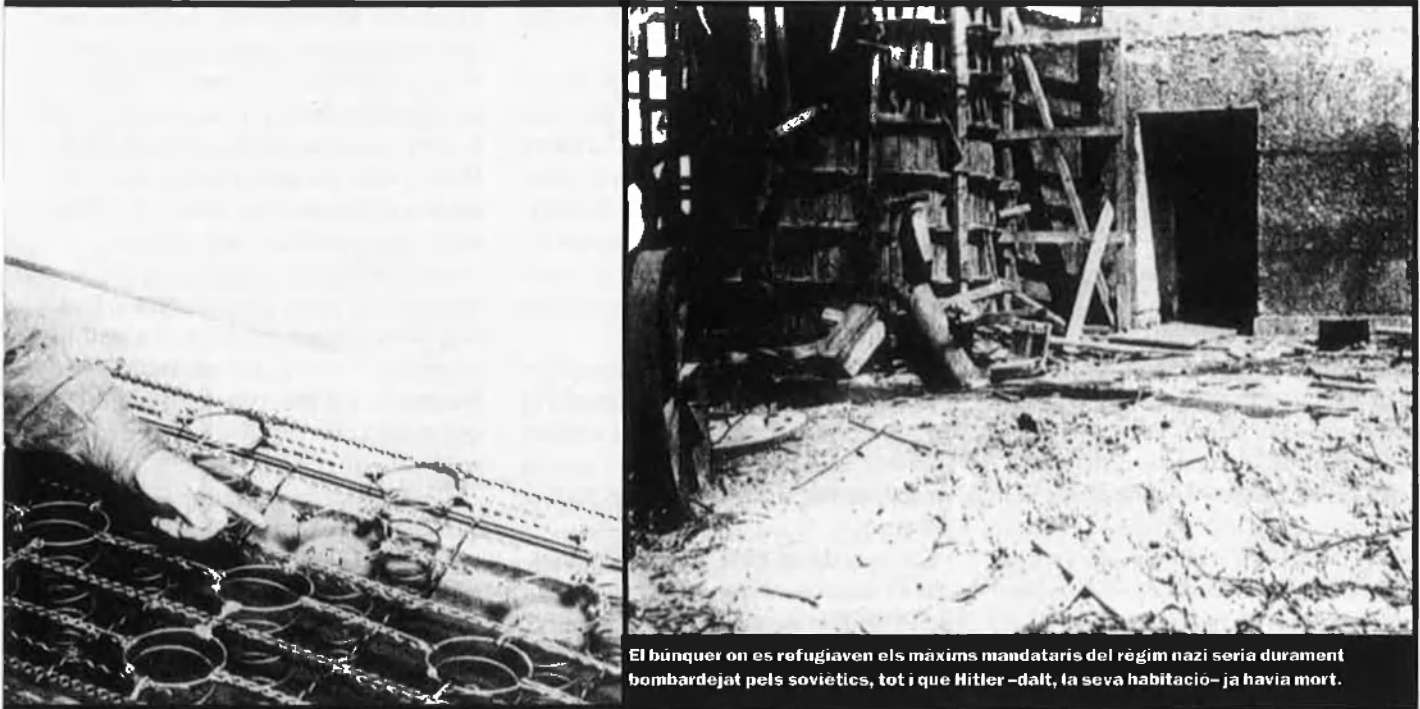

fantàstica, però malauradament no documentada. L'únic segur és que els nuvis van confirmar el seu origen ari amb la signatura de la partida de matrimoni. La celebració va ser amb xampany, entrepans i te. Hi havia poca animació.

Aquella nit, la secretària Junge va mecanografiar el testament polític i personal de Hitler. El dictador exhortava la nació "a l'estricta compliment de les lleis sobre la raça" i "a la resistència incondicional contra el judaisme internacional". La seva àrea de poder ni tan sols tenia l'extensió de la Ciutat del Vaticà, però Hitler va nomenar un nou Govern. "Què han de fer els homes que nomena?", es pregunta la mecanògrafa Junge.

Quan va acabar d'escriure, la secretària va pujar al prebúnquer per preparar el menjar als fills de Goebbels... I es va trobar una orgia: "Semblava que a tot-hom li hagués agafat una febre eròtica. Per tot arreu, fins i tot a la cadira del dentista, veia cossos que s'abraçaven luxuriosament. Les dones havien descobert les seves parts més íntimes." Un ball sota el volcà. El periodista britànic va descobrir que els membres de les SS que perseguien desertors havien atret joves berlineses fins a la cancelleria amb xampany i delicadeses.

El matí següent, els soldats de l'Exèrcit Roig ja havien arribat a l'accés del metro

El búnquer on es refugiaven els màxims mandataris del règim nazi seria durament bombardejat pels soviètics, tot i que Hitler -dalt, la seva habitació- ja havia mort.

de la Voßstraße, a cent metres del búnquer del Führer. El comandant a Berlín, el general d'artilleria Helmuth Weidling, va comunicar que esperava la fi de la batalla per la ciutat aquella mateixa nit.

Hitler va ordenar reforçar la vigilància a la cancelleria i van lliurar granades de mà als seus tiradors personals. "Que vagi bé, els ho agraeixo, no era només per Alemanya", així va acomiadar Hitler el comandant de la cancelleria, el cap de companyia de les SS Wilhelm Mohnke.

El pilot de Hitler, Hans Baur, va oferir, en va, al Führer portar-lo a l'Orient Mitjà, "amb algun xeic que li tingui simpaties degut a la qüestió dels jueus", com Baur va recordar més tard. Hitler va regalar al seu lleial pilot el quadre de Frederic el Gran que tenia penjat sobre l'escriptori del búnquer.

Poc abans de dinar (hi havia espaguetis), el vegetarià Hitler va cridar el seu adjunt, el comandant de les SS Otto Günsche. El flamant marit li va comunicar: "Em suïcidaré, i la senyoreta Braun també es traurà la vida." El dictador va fer prometre el lleial Günsche que cremaria tots dos cadàvers: "No vull que exposin el meu cadàver en un museu de cera."

Hitler havia proclamat amb fatxenderia que volia estar "al cap de l'últim batalló del nostre exèrcit en lluita". En lloc d'ai-

xò, es va acomiadar, conjuntament amb la seva esposa, cap a les 15:15 hores, donant la mà a Goebbels i a altres membres del seu entorn. Traudl Junge explica: "Vaig sentir la seva mà dreta càlida a la meua, em mira, però no em veu. Sembla que sigui molt lluny." Eva Hitler somreia i deia, fent un sanglot: "Saludi Baviera de part meua." Després, la parella va desaparèixer a l'habitació de Hitler.

El que va passar després ja no queda clar. A la pel·lícula d'Eichinger, la vida de tots dos acaba darrere la porta tancada. Però com va morir Adolf Hitler? Com va morir la seva esposa Eva?

El 30 d'abril, aproximadament dues dotzenes de persones eren al búnquer del Führer, i al prebúnquer hi havia també un gran nombre de testimonis, però de tot el que després han dit els periodistes, els historiadors, els interrogats alemanys o aliats i la policia secreta soviètica, ja sigui voluntàriament o sota tortura, ha estat impossible trobar un denominador comú. Es va sentir un tret (com passa la pel·lícula, segons les memòries de Traudl Junge) o no (com afirmen altres testimonis)? Qui era davant la porta i durant quant temps van estar vigilant?

L'únic cert és que, després d'una estona, unes quantes persones van obrir la porta i van trobar Hitler, que s'havia disparat, i la seva esposa, enverinada. Però

el dictador s'havia assegut en una butaca o al sofà? Al cantó dret o a l'esquerre? El tret havia estat a la boca o a la templa, i, en aquest últim cas, a quina?

El jutjat de primera instància de Berchtesgaden va declarar el 1956 que Hitler s'havia "tret la vida de pròpia mà, concretament mitjançant un tret a la templa dreta". D'això, deia, no n'hi ha "el més mínim dubte".

Però sí que n'hi ha.

Passat l'any 1945, el cap de companyia de les SS Mohnke va informar d'un comunicat de l'adjunt Günsche segons el qual Hitler va ordenar el seu majordom Linge disparar-li al cap per raons de seguretat.

El cap de companyia de les SS Johann Rattenhuber, comandant del servei secret del Reich i guarda personal de la direcció nacionalsocialista, encara va ser més precís. Quan era presoner dels soviètics va declarar que, el dia de la mort de Hitler, Linge li va explicar que ell (Linge) havia complert "l'ordre més difícil de la seva vida".

Rattenhuber explica sobre Linge: "Hitler li havia ordenat sortir de l'habitació i que, en cas que no sentís res al cap de deu minuts, hi tornés a entrar i complís les ordres. Com que en aquell moment la pistola de Hitler era a la taula del vestíbul, vaig comprendre què era el que Lin-

Goebbels intentà pactar amb Stalin quan els russos ja eren a molt a prop del búnquer

ge considerava l'ordre més difícil i d'on venia la taca de sang de la catifa. Basant-me en el que va explicar, vaig conclure que Linge, deu minuts després de l'enverinament de Hitler, li havia disparat.”

Tot i això, Linge va declarar que amb “l'ordre més difícil” es referia a l'ordre de cremar Hitler. I coetanis seus, com ara el telefonista Misch, consideraven el membre de les SS incapaç d'això.

Devia haver estat cap a les 15:40. Els ajudants de Hitler van treure els cadàvers per la sortida al jardí de darrere. Mentre els trets de l'artilleria soviètica feien impacte a les runes, els homes van deixar a terra tots dos cadàvers, els van ruixar amb uns 200 litres de benzina i de seguida van sortir corrents cap a la sortida d'emergència. A la pel·lícula, els fidels a Hitler s'acomienaven dels cadàvers en flames. El 30 d'abril de 1945, en canvi, el secretari del Führer Bormann va llençar per l'escaleta de la porta un paper encès sobre tots dos cadàvers. Els homes, mentre miraven cap a fora, aixecaven el braç dret: “Heil Hitler!”.

‘Führer’ Goebbels. El cap de la Propaganda era ara, en virtut del testament de Hitler, el nou canceller dels alemanys, encara que ells no ho sabessin. L'expert en propaganda va donar el pas que volia que donés el seu ídol cap a la fi de la guerra: una oferta de pau a Stalin.

Cap a la mitjanit, el general Krebs va travessar les línies per parlar amb el mariscal soviètic Vassili Txuikov, vencedor de Stalingrad, en el seu lloc de comandament al barri de Tempelhof, a Schulenburggring, 2. Krebs, portava condecoracions i monocle, parlava rus i coneixia personalment Stalin. Havia treballat a la URSS com a viceagregat diplomàtic militar, i poc abans de l'atac dels alemanys a la Unió Soviètica, l'any 1941, s'havia abraçat públicament amb el dictador del

Kremlin: “Hem de continuar essent amics”.

La guerra d'extermini de Hitler havia costat la vida a uns vint milions de ciutadans soviètics. Krebs va oferir Txuikov unes negociacions per “crear els fonaments de la pau, que serviran al benestar i al futur de tots dos pobles”. Un punt àlgid del final del règim nazi, que no va tenir pocs moments estranys. Però Stalin va rebutjar la oferta.

A les sis del matí, el general tornava al búnquer. “Se'l veia derrotat i cansat, i ni tan sols calia preguntar-li quines notícies portava”. Junge descrivia així l'escena en què també l'il·lús Goebbels es donava per vençut.

L'1 de maig de 1945, a les 22:26, la ràdio va comunicar que “el nostre Führer Adolf Hitler ha mort al seu lloc de comandament de la cancelleria del Reich lluitant per Alemanya i contra el bolxevisme fins al seu últim alè”. La majoria de residents al búnquer planejaven la seva fugida, però gairebé tots van acabar essent presoners dels soviètics. Goebbels, en canvi, volia suïcidar-se, però, abans, ell i la seva dona van planejar l'assassinat de Helga, de 12 anys, Hilde, d'11, Helmut, de 9, Holdine, de 8, Hedwig, de 6, i Heidrun, de 4. Els seus propis fills.

A la pel·lícula d'Eichinger, la interpretació de Corinna Harfouch com a esposa de Goebbels és una freda encarnació del mal. Per a aquella nacionalsocialista convençuda, l'assassinat dels seus fills era d'allò més natural (“Al món que vindrà després del Führer i del nacionalsocialisme no val la pena viure”). Tot i això, la Magda Goebbels real no mostrava tanta serenitat com la seva representació a la pel·lícula. Els testimonis deien que rompia a plorar cada vegada que veia els seus fills, però va rebutjar les ofertes de fugida de la família o, com a mínim, dels fills.

Probablement tots els adults del búnquer sabien el que esperava als fills de Goebbels, però res no explica la manca de sensibilitat dels habitants del búnquer, que després de la mort de Hitler no van fer res per a impedir els actes dels pares. Magda Goebbels preparava l'assassinat dels seus fills davant de tothom, i després anava amb ells al prebúnquer.

El dentista Helmut Kunz, adjunt del cap dels metges de l'autoritat sanitària de les SS a la cancelleria, va explicar més tard als agents soviètics que havia anestesiats les víctimes amb morfina. Magda Goebbels va obrir les ampolles de cianur potàssic a les boques dels infants inconscients, com es pot veure a la pel·lícula.

Però Kunz es va corregir en un altre interrogatori: l'últim metge de Hitler, Ludwig Stumpfegger, va ser-ne l'autor. El secretari d'estat de Goebbels, Werner Naumann, i el guardaespalles Misch, que aquella nit treballava en el seu servei telefònic, van coincidir en aquest punt.

Misch observava Magda Goebbels, que després de l'homicidi va passar una estona fent solitari. Després va sortir al jardí de la cancelleria amb el seu marit. Allà tots dos van ingerir verí i un orde-nança de les SS va disparar tots dos cossos. per si de cas.

Poc després, la 301a. Divisió de Tiradors de l'Exèrcit Roig van ocupar el búnquer del Führer sense lluitar.

La guerra mundial de Hitler va conduir a la mort 50 milions de persones. Tots els cementiris que van del Caucas fins a la costa atlàntica francesa recorden les víctimes. Del cadàver del dictador, en canvi, n'ha quedat ben poc.

No queda clar si les restes carbonitzades que els agents soviètics van trobar al jardí de la cancelleria eren de Hitler, com més tard van afirmar. Només es van poder identificar parts de la mandíbula. Durant les dècades següents, el 3r. Exèrcit de xoc va enterrar i desenterrar els ossos les tres vegades que es van traslladar de lloc. I quan aquesta unitat va tornar a la URSS el 1970, la direcció del Kremlin va ordenar que cremessin els ossos i que llencessin les cendres al riu Elba. Ens queden les parts de la mandíbula, conservades per la FSB, el servei secret rus.

Del búnquer del Führer, prop del monument commemoratiu de l'Holocaust, encara queden restes de formigó a terra. Al damunt hi van construir un aparcament. Al lloc on Bormann va cremar el cadàver de Hitler, ara hi ha un bol·lard a la vorera.

Klaus Wiegrefe

© Der Spiegel – EL TEMPS

Traducció: David Egea